

ביאורים

רבים ניסו למצוא פתרון לשאלה מהי תכלית האדם. ר' יוסף אלבו מציג גישה (והוא שולל אותה) האומרת כי תכלית האדם היא 'השגת המושכלות'. גישה זו הייתה מנת חלקם של פילוסופים רבים שחיו בזמנו. מדוע הסתכלות זו היא כל כך בעייתית? משום שהיא נובעת מנקודת הנחה שאין שום דבר שנמצא מעבר למציאות הנגלית לעינינו. לפי הסתכלות זו, מה שאיננו מסוגלים לראות, להבין או להוכיח - אינו קיים. גישה זו מצמצמת מאוד את רוחו הגדולה של האדם. האדם מחפש משהו שהוא הרבה מעבר. הוא מחפש חיים שאינם נגמרים בגבולות המצומצמים של העולם הזה. חיים החופשיים מכל מגבלה פיזית ושיש בהם התעלות אין-סופית. הוא מחפש 'חיים נצחיים'.

השאיפה לדעת ולהבין הכל איננה דבר רע. זו תשוקה טובה הקיימת אצל כל בני האדם והיא מביאה להתפתחות המדע, התעשייה ולכל ההישגים החשובים של האנושות. היא גם נותנת לנו המון שמחה וקורת רוח על ידי הכרת העולם וכל היופי שקיים בו. דברים אלו אינם דבר של מה בכך. כל פלאי הטבע, הכוחות הפיזיקליים וחוכמות העולם הם חלק מהיצירה המופלאה שהקב"ה ברא. כיוון שכך, יש חשיבות גדולה להשתמש בהם, להכירם ולאהוב אותם.

מצד שני, יש לזכור כי מרחב הפעולה של שאיפה זו מוגבל מאוד. היא מתמקדת רק בדברים הנמצאים בעולם הזה, שהוא אמנם גדול ונפלא, אך מוגבל. אנו נקראים לשאוף לדברים גבוהים יותר. לחיות חיים שאינם מצומצמים במרחב הקטן והמוכר של עולמנו. כיצד מגיעים לכך? שלמה המלך אומר שהדרך לזה היא יראת ה'. בימים הבאים נבין כיצד היראה מביאה אותנו לתכלית זו.

הרחבות

• תכלית המצוות

התכלית המשג אל הנפש בהיותה בגוף מצד קיום מצוות התורה. נוסף על הסברו של רבי יוסף אלבו, שמטרת המצוות היא להגיע ליראת ה', ישנם מספר הסברים מהי תכלית המצוות:

הרמב"ן כתב: "כוונת כל המצוות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחונתו מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, וזה שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו" [שמות יג, טז].

הגאון מוילנא כתב: "עיקר נתינתו התורה לישראל הוא כדי ששימו בטחונם בה'... לפי שעיקר הכל הוא הבטחון השלם והוא כלל כל המצוות" [משלי כב, יט].

למעשה, אין הסברים אלו עומדים בסתירה לדבריו של רבי יוסף אלבו, אלא יש בהם השלמה לדבריו. מובן שאי אפשר להגיע ליראת ה' טהורה, העומדת לעד, מבלי להעמיק את האמונה בקב"ה. כאשר אדם ירא את ה' בלבד, הוא יודע שבלי רצון ה' - "לא יאנה לצדיק כל און" [משלי יב כא]. ידיעה זו היא-היא המפתח לביטחון בה' מחד, ולהודיה על הטוב אשר גומל איתנו תמיד מאידך.

פרק שלשים-ואחד

יראת ה' היא התכלית

התכלית המשג אל הנפש בהיותה בגוף מצד קיום מצוות התורה, אינו אלא שתקבע בנפש תכונת יראת הש". וכשיהיה בה התאר הזה, ליראה את השם הנכבד והנורא, ותעלה הנפש ותוכן להשיג החיים הנצחיים, שהוא הטוב הצפון לצדיקים, והיא הצלחת הנפש - אומר הפתוב [תהלים לא, כ]: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך". ויתבאר זה מצד-מה שנמצא הפתוב מיעד הפלגת הענש על ישראל ועל זרעם אם לא תגיע בנפשם תכונת היראה הזאת מצד-מצוות התורה - אומר הפתוב [דברים כח, נח-נט]: "אם-לא תשמור לעשות את-כל-דברי התורה הזאת הפתובים בספר הזה ליראה את-השם הנכבד והנורא הזה את יי אלהיך והפלא יי את-מכתך ואת מכות זרעך" וגו'.

ואם תשאל ותאמר: איך אפשר שתביא היראה את האדם אל המדרגה הגדולה הזאת, שהיא השגת החיים הנצחיים? והלא יותר ראוי שביא אותו אל-זה השגת המושכלות! כבר באר זה שלמה בספר קהלת [ג, ט-יד] ואמר: "שהיראה היא סבת ההשארות, ולא דבר אחר זולתה; ושה דבר תלוי בחכמת הש"י שגזר להיות כך, ושאיין ראוי לשאל טעם בזה. וזה, כי כשהתחיל לחקרו אם אפשר שיהיה בכאן דבר נותן ההשארות הנצחי - והוא מה שאמר: "מה-יתרון העושה באשר הוא עמל" - אומר אחר-כך: "ראיתי את-הענין אשר נתן אלהים לבני האדם לענות בו את-הכל עשה יפה בעתו", כלומר: ראיתי המעשים שנתן אלהים לבני-האדם להשתדל בהם, רצה לומר: הפעולות והמלאכות, כי כלם יפים בעתם, רצה לומר: לפי שעתם, כדי שלא ישבתו המלאכות והידיעות. ואמר: "גם את-העלם נתן בלבם מבלי אשר לא-ימצא האדם את-המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד-סוף" - רצה לומר: כי מה שנתן בלבם תשוקה לדעת את העולם, שהיא חכמת הנמצאות - ואף-על-פי שהוא דבר שאי-אפשר שישג, כי אי-אפשר לאדם שישגי את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף - עם-כל-זה אותה תשוקה שנתן להם, גם היא יפה בעתה, כדי שלא תשבת המלאכה ההיא; לא מצד שבה ישגו החיים הנצחיים, כמו שיתשובו האנשים, אחר שלפעמים יהיה מה שישגיגוהו זולת-האמת בעצמו, כמו שבארנו בפרק שלישי מזה-הפואמר. ועל-כן אומר אחר-זה: "ידעתי כי אין טוב גם כי אם-לשמוח ולעשות טוב בחייו" - כלומר: כי בכל אלו-ההשתדלויות האנושיים, אשר הידיעה מכללם, אין טוב אחר בהם "כי אם-לשמוח" - כי כל אדם ישמח פשישתדל במלאכה-מה מרצונו וישגי פונתו בה לפי דעתו. וגם מועיל "לעשות טוב בחייו" - כי הפילוסופים תזהיר את האדם על עשיית הטוב המועיל בהנהגה בעוד האדם בחיים, אבל לא תועיל לזולת-זה. ואם-כן, כבר אפשר שנאמר כי "גם-כל-האדם שיאכל ושתה וראה טוב בכל-עמלו, מתת אלהים היא", כמו "הענין אשר נתן אלהים לבני האדם לענות בו", ואין בכל זה דבר שביא להשארות הנצחי.

דברי שלמה בקהלת על הדברים שאינם מועילים לחיים הנצחיים

המשג אל הנפש - שהנפש משיגה ורוכשת. הפלגת הענש - עונש חמור. ואמר - הפסוק יובא בהמשך הפיסוקה. ההשארות - נצחיות הנפש. כשהתחיל לחקרו - שלמה בספר קהלת. בכאן - בעולם הזה. חכמת הנמצאות - מדעי הטבע. מה - מסוימת.